

Ю. В. ФАДЕЄВА, Харків, Україна

ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Стаття присвячена дослідженню стану корпоративного управління на машинобудівних підприємствах України та виявленню недоліків у процесі розвитку корпоративних відносин на вітчизняному фондовому ринку, тому що підвищення рівня корпоративного управління може дати швидкий та помітний фінансовий ефект та забезпечити зростання капіталізації.

Статья посвящена исследованию состояния корпоративного управления на машиностроительных предприятиях Украины и выявлению недостатков в процессе развития корпоративных отношений на отечественном фондовом рынке, так как повышение уровня корпоративного управления может дать быстрый и заметный финансовый эффект и обеспечить рост капитализации.

Article is devoted to the study of corporate governance in machine-building enterprises of Ukraine and identify short comings in the development of corporate relations in the domestic stockmarket, so that raising corporate governance can provide rapid and significant financial effect and ensure the growth of capitalization.

Перехід України до ринкової економіки супроводжувався приватизацією та корпоратизацією підприємств. Найпоширенішою формою організації підприємницької діяльності стала акціонерна, що пояснюється її численними перевагами над іншими (можливість передавати права власності та, разом з тим, контроль над підприємством; збільшувати капітал шляхом додаткової емісії акцій, зберігаючи фінансову стійкість АТ тощо).

На сьогоднішній день власниками іменних цінних паперів є 17,2 млн. фізичних осіб, що складає понад третину населення України; приблизно три чверті промислового потенціалу України функціонує у вигляді акціонерної форми власності. Дві третини загальної чисельності промислово-виробничого персоналу України працюють на підприємствах акціонерної форми власності.

Разом з тим сучасний стан корпоративного управління в Україні характеризується низьким рівнем корпоративної культури, невідповідністю існуючої практики корпоративного управління загальноприйнятим принципам, недостатньою координацією дій органів державного управління у

сфері регулювання корпоративних відносин, неефективністю управління державними корпоративними правами тощо.

Тому в сучасних умовах необхідним є розвиток корпоративних відносин, особливо на підприємствах машинобудівної галузі, що сприятиме залученню інвестицій в економіку України, розвитку фондового ринку та зростанню національного багатства. Питання корпоративного управління досить гостро стоїть у акціонерних товариствах машинобудівної галузі особливо у зв'язку з необхідністю привести у відповідність до вимог Закону України «Про акціонерні товариства» установчі документи та змінити форму випуску акцій.

Метою дослідження є аналіз сучасних тенденцій реалізації корпоративного управління на машинобудівних підприємствах. Об'єктом дослідження обрано машинобудівні підприємства Харківської області, що мають акціонерну форму власності, а саме ВАТ «РОСС» (ВАТ «Харківський завод агрегатних станків», ВАТ «Завод ім. Фрунзе», ВАТ «Харківський завод штампів і пресформ», ВАТ «Харківський підшипниковий завод», ВАТ «Харківський тракторний завод ім. С. Орджонікідзе», ВАТ «Турбоатом», ВАТ «Світло Шахтаря», ВАТ «Потенціал», ВАТ «Гідропривід Харківський завод», ВАТ завод «Індекс», ВАТ «ХЗЕМІ», ВАТ «Електромашина», ВАТ Укрелектромаш ХЕЛЗ», ВАТ «Трансв'язок», ВАТ «Теплоавтомат», ВАТ «Точприбор», ВАТ «Вовчанський агрегатний завод», ВАТ «Лозовськийковальський-механічний завод», ВАТ «Автрамат», ЗАТ «Фінпрофіль».

Основними напрямками дослідження реалізації корпоративного управління на обраних підприємствах є питання реорганізації, обрання голови та членів наглядової ради, прийняття рішень про припинення їх повноважень як можливі причини скликання останніх позачергових зборів протягом 2011 року, наявність та різновиди комітетів у складі наглядової ради, компетенція органів акціонерного товариства з питань визначення стратегії, існування внутрішніх документів акціонерного товариства, в т. ч. власного кодексу і т. ін.

Досліджувані підприємства створені не класичним шляхом об'єднання капіталів, а шляхом приватизації, практика їхнього становлення як акціонерних товариств і функціонування не відповідали існуючим у світі. Саме цей факт визначає особливості корпоративного управління на вітчизняних підприємствах. Однією з таких особливостей є поєднання функції управління та власності. Але на досліджуваних підприємствах спосте-

рігається тенденція до зниження частки менеджменту в акціонерному капіталі.

Протягом 2009-2011 років позачергових загальних зборів на вказаних підприємствах майже не проводилось. Причиною скликання проведених зборів було обрання голови та членів наглядової ради або прийняття рішень про припинення їх повноважень. Питання реорганізації, внесення змін до статуту, збільшення або зменшення статутного капіталу не поставали.

Вагомим недоліком корпоративних відносин у машинобудівному секторі України є практична відсутність комітетів у складі наглядової ради, хоч українські та міжнародні принципи корпоративного управління вважають доцільним наявність таких структур, а також рекомендують впровадження в наглядовій раді посаду корпоративного секретаря. На жодному із досліджених підприємств до кінця 2011 року комітетів створено не було. У структурі наглядової ради інших машинобудівних підприємств України, що мають корпоративну форму управління, інколи зустрічаються комітети стратегічного планування, аудиторські комітети, комітети з питань призначень та винагород, а також інвестиційні комітети, але посаду корпоративного секретаря майже не впроваджено.

Серед вимог, що висунуті до членів наглядової ради у внутрішніх документах досліджуваних підприємств, найбільш поширеними є галузеві знання та досвід роботи в галузі (47% досліджених підприємств) та особисті якості, такі як чесність та відповідальність (46% досліджених підприємств). Крім того серед вимог зустрічаються знання у сфері фінансів і менеджменту та відсутність конфлікту інтересів. Вимог щодо віку членів наглядової ради не виявлено. 13% підприємств, що було досліджено взагалі не висувають жодних вимог. Такий низький перелік вимог до членів наглядової ради свідчить про недостатній рівень розвитку та впровадження корпоративних відносин у машинобудівному секторі Харківського регіону.

На більшості з досліджених підприємств (73%) питання визначення стратегії належать до компетенції загальних зборів, але є підприємства (20% опитаних) де ці питання не належать до компетенції жодного з внутрішніх органів акціонерного товариства. Це, наприклад, ВАТ «Гідропривід Харківський завод», ВАТ Укрелектромаш ХЕЛЗ», ВАТ «Вовчанський агрегатний завод» та ін.

Далеко не всі господарські товариства приділяють належну увагу внутрішнім корпоративним документам. Та саме ці документи доволі часто стають предметами суперечок у випадку невірного укладання, в той час

коли вірно укладені документи вирішують різноманітні конфлікти. Такими документами можуть бути Положення про загальні збори акціонерів, про наглядову раду, про виконавчий орган (правління), про посадових осіб акціонерного товариства, про ревізійну комісію, про акції акціонерного товариства, про порядок розподілу прибутку та ін.. Але серед досліджуваних підприємств внутрішні нормативні документи майже не укладені, що свідчить про недостатній рівень розвиненості корпоративних відносин. За допомогою цих документів, укладених у відповідності до чинного законодавства, можливо віднайти та встановити оптимальну модель управління для окремого товариства.

Ще одним важливим аспектом у діяльності акціонерного товариства є розкриття інформації щодо своєї діяльності. Сутність розкриття інформації полягає у забезпеченні доступу зацікавлених осіб, у тому числі самих акціонерів, до повної та достовірної інформації про виробничо-господарську та іншу значну діяльність підприємства.

Впровадження системи розкриття інформації про корпорації відбулося у США на початку 20 ст., а її метою була стабілізація фондового ринку. Досвід країн з розвиненими й активно функціонуючими фондовими ринками показує, що розкриття інформації є потужним інструментом впливу на діяльність підприємств і захист прав інвесторів. Розкриття інформації має велике значення для підвищення ефективності діяльності самого товариства, оскільки повна та достовірна інформація надає можливості керівництву об'єктивно оцінити досягнення товариства та розробити стратегію його подальшого розвитку.

Майже всі з досліджуваних підприємств фінансову звітність та інформацію щодо результатів своєї діяльності розповсюджують на загальних зборах, публікується у пресі, оприлюднюється в загальнодоступній інформаційній базі даних ДКЦПФР про ринок цінних паперів. Також документи надаються для ознайомлення безпосередньо в акціонерному товаристві, копії документів надаються на запит акціонера, а інформація розміщується на власній інтернет-сторінці акціонерного товариства.

Крім того оприлюднюється інформація про акціонерів, які володіють 10% та більше статутного капіталу, про склад органів управління товариства, статут та внутрішні документи (на власній інтернет-сторінці та на запит акціонерів), протоколи загальних зборів акціонерів після їх проведення.

Інформація щодо розміру винагороди посадових осіб акціонерного товариства не оприлюднюється.

Серед вітчизняних акціонерних товариств не розповсюджено звертатись до консультантів у сфері корпоративного управління чи фінансового менеджменту. Протягом останніх кількох років досліджувані підприємства не отримували платних послуг таких консультантів, що відображає застійні явища у процесі розвитку вітчизняних корпоративних відносин.

Останнім часом у багатьох закордонних компаніях з'явилися кодекси корпоративного управління. Практика великих міжнародних корпорацій свідчить про те, що наявність власного кодексу дійсно допомагає у вирішенні широкого спектра завдань.

Корпоративні кодекси почали широко використовуватися у розвинених країнах з 80-х років ХХ ст. Зараз ці кодекси мають 80% фірм, що входять у перелік 500 кращих компаній світу. Але серед досліджуваних вітчизняних машинобудівних підприємств, що мають корпоративну форму управління, немає жодного, де було б створено власний корпоративний кодекс.

Створення корпоративного кодексу – це один із способів забезпечення інформативної відкритості та публічності компанії, свідчення дотримання високих стандартів корпоративної поведінки. Такий кодекс покращує імідж підприємства у зовнішньому світі, скорочує шлях організації до виходу на всеукраїнський та міжнародний ринки, до іноземних інвестицій тощо. А його відсутність є суттєвим недоліком у діяльності вітчизняних корпорацій.

Таким чином стає зрозуміло, що існуюча ситуація у корпоративному секторі машинобудівних підприємств України потребує реалізації конкретних заходів на рівні окремих підприємств корпоративного типу. Бо якість корпоративного управління є значним фактором ефективності діяльності підприємства. В умовах фінансової кризи вартість позикового капіталу залишається високою, а залучення зовнішніх ресурсів шляхом випуску акцій практично відсутнє. Тому підвищення рівня корпоративного управління може дати швидкий та помітний фінансовий ефект, забезпечити зменшення вартості капіталу підприємства та зростання його капіталізації.

Список використаних джерел: 1. В. І. Отенко. Стратегічний вибір підприємства та його реалізація: Монографія. – Х. :ФОП Павленко О. Г.; ВД «ІНЖЕК», 2010. – 336 с. 2. Н. М. Дави-денко. Сучасний стан корпоративного управління в Україні.: Науково-технічний збірник №89. 3.Електронний ресурс: www.smida.gov.ua.